

INGLIZ TILIDAGI MATNLARNING O'ZBEK TILIDA TARJIMASIDAGI LEKSIKOLOGIK VA GRAMMATIK O'ZGARISHLARGA UCHRASHI (HARPER LI ASARI MISOLIDA)

Solijonov Juraali Kamoljonovich¹,
Turonov Javohir Rustamovich²

¹Termiz davlat universiteti o'qituvchisi
email: stuard_redman@mail.ru

²Termiz davlat universiteti

Gid hamrohligi va tarjimonlik faoliyati yo'nalishi

email: jturonov18@gmail.com

O'zbekiston, Surxondaryo, Termiz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6503711>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 18-aprel 2022

Ma'qullandi: 25- aprel 2022

Chop etildi: 27- aprel 2022

KALIT SO'ZLAR

toponimlar, ingliz-
o'zbektarjima, etimologiya,
semantika, transliteratsiya,

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Harper Li tomonidan yozilgan "Chittakning o'ldirilishi" turkumidagi romanlar seriyasining tarkibidagi toponim, antropnimlarning ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjimai va ularning mohiyatiga lingvistik nuqtai nazardan o'quvchi uni anglashi uchun ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olgan holda tahlil qilingan. Obyekt sifatida tanlangan joylar to'qima bo'lgani tufayli geografik joy nomlarining oldin ularning asardagi vazifasi hamda xarakteri o'ylab topilgani, so'ngra uni lingvistik qoliplarga solingan. Shu tufayli maqolada tarjimon ularni o'zbek tiliga o'girishdan oldin etimologik, leksikologik, semantik va fonetik tahlil qilishi uchun qoliplar taklif qilingan.

Harper Li, to'liq Nelle Harper Li, (1926-yil 28-aprelda tug'ilgan, Monroevil, Alabama, AQSH - 2016-yil 19-fevral, Monroevil) vafotetgan), amerikalik yozuvchi o'zining "Chittakning o'ldirilishi" (1960) romani bilan butun xalq orasida mashhur bo'lgan. Harper Lining otasi huquqshunos Amasa Koulman Li bo'lib, u o'zining sog'lom fuqaroligi va samimiyligi bilan romanining qahramoniga o'xshardi. "Malayziyani o'ldirish" filmining syujeti qisman uning qotillikda ayblangan ikki afro-amerikalik erkakni yoshligida muvaffaqiyatsiz himoyasiga asoslangan. Li Alabama universitetida huquq fakultetida tahsil oldi (yozni Oksford universitetida

almashuv talabasi sifatida o'tkazdi), ammo u ilmiy daraja olmay Nyu-York shahriga jo'nab ketdi.[2] Nyu-Yorkda u aviakompaniyani bron qilish bo'yicha mutaxassis bo'lib ishladi, lekin tez orada do'stlaridan moliyaviy yordam oldi, bunga to'liq vaqtda yozish imkonini berdi. Muharrir yordamida u bir qator qisqa hikoyalarni "Chittakning o'ldirilishi"ga aylantirdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

"Toponimika" (yun. "topos" - "joy" va "onoma" - "ism", "nom") -onomastikatt joy nomlari (geografik atoqli nomlar) ni, ularning paydo bo'lishi yoki yaratilish

qonuniyatlarini, rivojlanish va o'zgarishini, tarixiy etimologik manbalari va grammatik xususiyatlarini, ularning tuzilishini, tarqalish hududlari hamda atalish sabablarini o'rganuvchi bo'limi. Muayyan bir hududdagi joy nomlari majmui-toponimiya, alohida olingan joy nomi esa toponim deb ataladi.[3] Toponimlar ham, til leksikasining bir qismi sifatida boshqa hamma so'zlar singari til qonuniyatlariga bo'ysunadi, lekin o'zining paydo bo'lishi va ba'zi ichki xususiyatlari jihatidan jamiyatning kundalik moddiy va ma'naviy holati, iqtisodiy turmushi, orzu va intilishlariga aloqador bo'lib, ma'lum darajada boshqa guruh so'zlardan farq qiladi. Shu bilan birga, toponimlarda milliy tilimizga xos bo'lgan qadimiy fonetik, leksik va morfologik elementlar ko'proq saqlangan bo'ladi. Joyning tabiiy1 geografik sharoiti (relyef), aholining etnik tarkibi, kishilarning kasbi va mashg'uloti, qazilma boyliklar, tarixiy shaxslar va voqealar toponimlar vujudga kelishining asosiy manbalari hisoblanadi.

NATIJALAR

Mazkur maqolada jami 5ta toponimlarni orfografik, etimologik, asarda tutgan o'rni, xarakteri va o'zbek tiliga ularni tarjima qilish masalalari hamda tarjima jarayonida tug'iladigan muammolarga yechimlar taklif etilgan. Bular quyidagi antroponimlardir: Creek, Alabama, Abbotsvile, Mycomb, Radley Place. Toponimlar da kuzatilgan transileteratsiya orqali va fonetik o'zgarish tufayli tahlil qilindi. Ingliz tilidagi toponimlar quyidagi harflar orqalio'zgargan. "ee" harflari "i" harfiga, "bb" "b"ga, "e" harfi tushib qoladi, "y" harfi "ay"ga, "c" harfi "k"ga, "ace" harflari "eys"ga o'zgargan.

MUHOKAMA

Toponimlar ham, til leksikasining bir qismi sifatida boshqa hamma so'zlar singari til qonuniyatlariga bo'ysunadi, lekin o'zining paydo bo'lishi va ba'zi ichki xususiyatlari jihatidan jamiyatning kundalik moddiy va ma'naviy holati, iqtisodiy turmushi, orzu va intilishlariga aloqador bo'lib, ma'lum darajada boshqa guruh so'zlardan farq qiladi. Toponimlar yirik yoki mayda ob'yektlarning nomlari ekanligiga qarab makrotoponimlar va mikrotoponimlarga ajratiladi: makrotoponimlar - keng hududlar, katta ob'yektlar (materiklar, okeanlar, tog'lar, cho'llar, daryolar, shaharlar, qishloqlar va shu kabi)ning atokli otlari; mikrotoponimlar - kichik ob'yektlar (jarliklar, tepaliklar, quduqlar, ko'chalar, qo'rg'onlar va shu kabi) ning atoqli otlari.[1] Lekin toponimlarni bunday tasnif qilish shartli, chunki ko'pincha makrotoponim bilan mikrotoponimni farqlash qiyin. Yozuvchining uslubi har doim tarjimon ijodiga ta'sir qiladi. Ba'zida murakkab jumlar tarjima qilingan versiyani kutilganidan ham murakkabroq qiladi. Tadqiqot ishining maqsadi nafaqat tahlil qilish, balki muammoning to'g'ri yechimini topishdir.[2] Ta'kidlanganidek, tarjimaning grammatik muammolariga quyidagilar kiradi: tobe va mustaqil gaplarni o'zgartirish masalalari, inversiya, fe'l zamonlari, yozilish usullari, o'zbek tiliga mos kelmaydigan va ularning tarjima mazmuni va shakliga ta'siri, yosh darajasi va qiyinchilik darajasi kabilar kiradi. Asar ichidagi toponimlari ko'rib chiqamiz.

O'rta ingliz tilidan "Creek"qadimgi "Norse" qirg'og'idan. Avstraliya va Amerika qit'asidagi dastlabki ingliz mustamlakachilari bu atamani kirish joylarini nomlash uchun odatiy inglizcha usulda ishlatishgan; Aholi punktlari

daryoning yuqori va ichki qismidagi suv o'tlari bo'ylab joylashganligi sababli, nomlar saqlanib qolgan va daryo kichik suv yo'lining umumiy atamasi sifatida qayta talqin qilingan.[4]

"Alabama" AQShning janubi-sharqiy mintaqasidagi shtat, shimolda Tennessi bilan chegaradosh; Gruziya sharqda; Florida va janubda Meksika ko'rfazi; va g'arbda Missisipi. Alabama hududi bo'yicha 30-o'rinda, aholisi bo'yicha esa AQSH shtatlari orasida 24-o'rinda turadi. Jami 1500 milya (2400 km) ichki suv yo'llari bilan Alabama har qanday shtat ichida eng ko'p.[5]

Eng ko'p keltiriladigan manba shuki, u yerni Kanada Tinch okeani temir yo'lining g'arbiy boshlig'i, oila do'sti Genri Braytveyt "Abbotsvil" sharafiga "Abbotsford" deb nomlagan.[6]

"Mycomb" toponimi "Alabama"dagi xayoliy shaharcha bo'lib bu asarning filmini olishda ham kerak bo'lgan.

"Radley Place" - Oksfordagi, Abingdon markazidan 2 milya (3 km) shimoli-sharqda joylashgan qishloq va fuqarolik cherkovi. Jamoat tarkibiga Temza daryosidagi Quyi "Radley" qishlog'i kiradi. 1974 yilgi chegara o'zgarishlari uni Oksfordga o'tkazgunga qadar u Berkshirning bir qismi edi. Qishloqda 690

o'quvchidan iborat o'n uch yoshdan o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan o'g'il bolalar uchun mashhur mustaqil maktab - internat "Radley" kolleji joylashgan.

Grammatikaga oid masalalarni tushunish va tahlil qilish haqiqatdan ham qiyin. Biz asosiy fikrlarimizni ko'rsatish uchun har bir tafsilot, har bir jumla va so'zlarni kesish va hisoblashe uchun bilim va kuchimizni oshirdik. Nima, qaysi, kim, o'sha, qayerda, qachon kabi so'zlarni bog'lovchi qo'shimcha va sifatdash qo'shma gaplarni sanash yozuvchining stilistikasini har qanday keksa mutolaachi uchun murakkab bo'lib ko'rinishi mumkin.

XULOSA

Toponimlarni tilshunoslikda til doirasida o'rganish va tahlil qilish, ularning leksikografiyada ifodalanishi, turlar bo'yicha tizimlarga ajratish, tasniflash, turli tabiatli tillardagi antroponimlarni chog'ishtirish orqali ingliz, o'zbek, rus tillarida o'ziga xos va o'xshash jihatlarini aniqlash zaruriy masalalar sirasiga kiradi. Asarda tarjima qilingan toponimlar transliteratsiya orqali ma'no shakliga ko'ra o'zgarganligi va orfografik transformatsiya orqali fonetik transformatsiya o'tishi ham yuz bergan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'ramurodova, Z., & Solijonov, J. (2022, April). JK ROULINGNING "BIDL QISSANAVIS ERTAKLARI" ("THE TALES OF BEEDLE THE BARD") ASARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLARI. In *МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ: "СОВРЕМЕННЫЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАДИГМЫ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ II"* (Vol. 2, No. 18.03, pp. 554-560). <https://doi.org/10.47100/nuu.v2i18.03.115>
2. Qodirovna, A. Z., & Kamoljonovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING, GARRI POTTER VA AFSUNGARLAR TOSHI "ROMANIDAGI SEHRGARLAR OBRAZINI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHNING LINGVO-PERSPEKTIV TAHLILI. *Central Asian Research*

Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(3), 176-180.
<https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-3-176-180>

3. Kamoljnovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING FANTASTIK ASARLARIDAGI ANTROPONIMLARNING LINGVO-PERSPEKTIV MUAMMOLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(1), 334-343.
<https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-1-334-343>
4. [HarperLee | Books, Biography, & Facts | Britannica](#)
5. [Toponimika - Vikipediya \(wikipedia.org\)](#)
6. <https://en.wiktionary.org/wiki/creek>
7. <https://en.wikipedia.org/wiki/Alabama>
8. <https://en.wikipedia.org/wiki/Abbotsford>
9. <https://en.wiktionary.org/wiki/Maycomb>
10. <https://en.wikipedia.org/wiki/Radley>